

استاد دانشگاه قطر در نشست بررسی بحران روابط قطر و چهار کشور عربی

قطر همچنان به سمت کشورهای عربی گرایش دارد

نشست «بررسی بحران روابط قطر و ۴ کشور عربی» روز شنبه دوم تیرماه ۱۳۹۷ با حضور لوچیانو زاکارا (استادیار دانشگاه قطر) و محمدجواد آسایش (سفیر سابق ایران در قطر) در مرکز بررسی‌های استراتژیک برگزار شد.

چهار کشور عربستان سعودی، امارات عربی متحده، بحرین و مصر در ۲۰۱۷ یکباره روابط خود را با قطر قطع و مرزهای خود را بر روی این کشور بستند. عربستان ۱۳ خواسته از دولت قطر برای عادی شدن روابط اعلام نمود که قطر با ایران و بستن شبکه تلویزیونی الجزیره از مهمترین آنها بود. در ابتدای نشست، زاکارا، با توجه به حضورش در قطر در زمان ایجاد بحران و مشاهده مستقیم اقدامات دولت و واکنش مردم، توضیحاتی مقدماتی درباره بحران و حواشی آن ارائه داد. او خاطرنشان کرد که اولین نشانه‌های ظهور بحران در سال ۲۰۱۴ پدیدار شد. در ۲۰۱۴ عربستان نسبت به برنامه‌های الجزیره علیه خاندان سعودی اعتراض نمود اما اقدامات دیگری انجام نشد. در همان زمان، دولت قطر نسبت به ایجاد بحران هشدارهای جدی داد و مردم را برای وضعیت اضطراری آماده کرد. دولت همچنین تلاش کرد روند عرضه مواد غذایی و مواد ضروری دیگر را تغییر دهد تا در صورت بسته شدن مرزها بتواند این موارد را از منابع دیگر تهیه کند. به همین دلیل بود که در سال ۲۰۱۷ دولت توانست به سرعت محصولات مورد نیاز را از طریق ایران و ترکیه تهیه کند. به این ترتیب، فقط در هفته اول ایجاد بحران، مقداری سردرگمی ایجاد شد و پس از آن وضعیت کاملاً تعدیل شد و تقریباً به حالت عادی بازگشت، اما اگر بحران ۲۰۱۷ در سال ۲۰۱۴ رخ داده بود، قطر نمی‌توانست با آن مقابله کند.

لوچیانو در ادامه، خاطرنشان کرد که با گذشت یک سال از شروع بحران، می‌بینیم که قطر در برابر بحران، کاملاً انعطاف‌پذیر بوده است و این بحران هیچ تأثیر برجسته‌ای بر وضعیت اقتصادی قطر نگذاشته است. البته دولت قطر مجبور به پرداخت یارانه برای کالاهای اساسی شد و همچنین خط هوایمایی قطر با مشکلاتی مواجه گشت. قطر اعلام کرد که هیچ اقدامی علیه شهروندان سایر کشورها انجام نمی‌دهد، اما برخی قراردادهای با اتباع خارجی لغو شد. چهار کشور مزبور اتباع خود را از قطر فراخواندند، اما مصری‌ها که بخش اعظم اتباع خارجی را تشکیل می‌دهند، مجبور به بازگشت به مصر از طرف دولت مصر نشدند. قطر در روابط تجاری با دیگر کشورها انتقام نگرفت، اما اخیراً مراکز تجاری از خریدوفروش محصولات چهار کشور عربستان، مصر، امارات و بحرین منع شده‌اند. نکته قابل توجه این است که عموم مردم قطر و نیز نخبگان سیاسی و اجتماعی در طول بحران، کاملاً حامی دولت بودند و شکایت و اعتراضی از سوی آنها بیان نشد. البته اینکه این حمایت تا چه حد خودجوش بوده است، جای بحث دارد، اما نگرانی عمده‌ای در میان مردم دیده نمی‌شود.

لوچیانو تأکید داشت که در حوزه روابط خارجی، بیشتر کشورهای جهان، تهدیدات و خواسته‌های عربستان را جدی نگرفتند و اعتقاد بر آن بود که راه‌حل بحران، قطع روابط با قطر و درخواست قطع روابط قطر با دیگر کشورها نیست، زیرا قطر یک کشور مستقل است و خودش باید درباره روابطش با دیگر کشورها تصمیم بگیرد. بنابراین، به طور کلی، قطر جایگاه خود را در جامعه جهانی حفظ کرد. در این بین، همه کشورهای درگیر بحران، متحمل هزینه‌های سنگین شدند، اما هر سه کشور امارات، عربستان و قطر که نقش اصلی را در بحران داشتند، ثروتمند هستند و بنابراین، بحران به وضعیت حاد یا تلفات انسانی منجر نشد.

لوچیانو درباره آینده روابط، معتقد بود که در حال حاضر، به نظر می‌رسد هر دو طرف بحران از وضعیت کنونی رضایت دارند و نمی‌خواهند از مواضع خود عقب‌نشینی کنند تا روابط به وضع عادی برگردد. میانجی‌گری کویت و آمریکا نیز ناموفق بوده‌است. زاکارا معتقد بود که در افق آینده، هیچ عاملی که باعث تغییر این وضعیت شود، حداقل در کوتاه‌مدت، دیده نمی‌شود. تنها عامل احتمالی برای تأثیر بر این وضعیت، انتخابات ترکیه است که اثرات آن هم چندان برجسته نخواهد بود.

سپس محمدجواد آسایش به مسئله اصلی ایجاد بحران اشاره کرد و گفت که عربستان از سه سال پیش می‌خواست شورای همکاری خلیج فارس را به‌عنوان اتحادیه در شبه‌جزیره به سرکردگی عربستان سعودی معرفی کند، اما ابتدا با عمان و بعد با کشورهای دیگر مشکل پیدا کرد. آسایش خاطر نشان کرد که بحران روابط قطر و کشورهای عربی، چندان به روابط ایران و قطر ارتباط ندارد و یک مسئله داخلی بین کشورهای عربی است. عربستان می‌خواهد پادشاه کشورهای عربی باشد و سران عرب، گوش به فرمانش باشند. سفیر سابق جمهوری اسلامی ایران در دوحه همچنین معتقد بود که قطر در روابط خارجی‌اش ایران را به کشورهای عربی ترجیح نمی‌دهد. ایرانی‌ها، فقیرترین اتباع خارجی در قطر به شمار می‌روند و قطری‌ها به‌وضوح نسبت به ایرانی‌ها تبعیض قائل می‌شوند. اگر حتی بعد از بیست سال، عربستان سعودی به قطر چراغ سبز نشان بدهد، قطر به سمت عربستان باز می‌گردد.

زاکارا نیز اظهار داشت که قطر هیچ‌وقت ایران را جایگزین کشورهای عربی نمی‌کند، یعنی حاضر نیست ایران را به شریک تجاری برجسته خود تبدیل کند، بلکه تلاش می‌کند برای مقابله با بحران، کالاها را در خود قطر تولید کند. در واقع، روابط ایران و قطر پس از بحران ۲۰۱۷ بهبود چندانی نیافت و در همان سطح قبلی باقی ماند. زاکارا تأکید کرد که شبکه الجزیره عامل بقای قطر است، چرا که همه دنیا این رسانه را می‌بینند و متوجه می‌شوند که عربستان سعودی در حال اجرای چه اقداماتی است. کشورهایی مثل عمان و کویت از چنین رسانه‌ای برخوردار نیستند.

زاکارا همچنین خاطر نشان کرد که عربستان تلاش دارد بر همه کشورهای عربی مسلط باشد و قرار نیست شورای همکاری خلیج فارس متشکل از کشورهای دارای جایگاه مساوی با یکدیگر باشد. عربستان تلاش دارد خطراتی که

حکومتش را تهدید می‌کنند (مثلاً نفوذ ایران، اخوان‌المسلمین، پس‌لرزه‌های بهار عربی و ...) را بین همه کشورهای عربی تقسیم کند، اما واقعیت این است که این خطرات برای کشورهایی مثل قطر و کویت و عمان وجود ندارد و این کشورها تمایلی ندارند که درگیر این ماجراها شوند. حمایت قطر از اخوان‌المسلمین هم ایدئولوژیک نیست بلکه قطر از این جنبش به‌عنوان ابزاری برای نفوذ استفاده می‌کند تا بتواند از خلأ قدرت ایجادشده پس از بهار عربی، نهایت استفاده را ببرد. نیروهای قطری مدتی در بحرین یمن درگیر شدند، اما از پیمان نظامی خارج شده و به عقب برگشتند و قطر اعلام کرد که به‌اجبار وارد یمن شده و تمایلی به این کار نداشته است. همچنین شیخ تمیم امیر قطر بر خلاف پدرش تلاش دارد وارد سناریوهای جدید نشود و حداکثر، نفوذ و مواضع کنونی‌اش را در کشورهای مختلف حفظ کند، کمااینکه اصولاً قطر نمی‌تواند دیپلماسی خیلی فعالی داشته باشد، زیرا منابع آن را در اختیار ندارد.

زاکارا تأکید کرد که شورای همکاری خلیج فارس هیچ آینده‌ای ندارد و در مسائل منطقه، تأثیرگذار نیست. مثلاً دبیر کل شورا در بحرین ۲۰۱۷ سکوت اختیار کرد و در مسائل دیگر هم هماهنگی مشخصی بین اعضای آن دیده نمی‌شود. زاکارا این پرسش را مطرح کرد که در صورت وقوع جنگ بین قطر و عربستان، واکنش دیگر کشورها چه خواهد بود؟ آیا ایران و ترکیه از قطر حمایت می‌کنند؟ با توجه به اینکه آمریکا، فرانسه و بریتانیا در قطر دارای پایگاه نظامی هستند، احتمال دخالت آنها وجود دارد؟

محمدجواد آسایش در سخنان پایانی خود اظهار داشت که انتخابات ترکیه بسیار مهم است، زیرا اگر اردوغان در قدرت بماند، حامی قطر خواهد بود، اما ایران نقش اساسی در این میان نخواهد داشت و قطر به سمت ایران نخواهد آمد. قطری‌ها بخشی از قبایل شبه‌جزیره عربستان هستند و ایدئولوژی رسمی حکومت قطر و عربستان، وهابیت است.

لوچیانو در پاسخ به سؤالی درباره ارتباط بحرین ۲۰۱۷ و بازار انرژی گفت که بازار انرژی چندان منعطف نیست. قطر همچنان به امارات گاز می‌فروشد که در بازار انرژی به‌هرحال اهمیت دارد. او همچنین اشاره کرد که روابط قطر و ترکیه دارای وضعیت بهتری نسبت به روابط ایران و قطر است. لوچیانو بر نقش آمریکا نیز تأکید کرد و گفت که عمان علی‌رغم همه همکاری‌ها با ایران، به همکاری با آمریکا متعهد است. روابط ایران و آمریکا نیز اهمیت دارد. اگر دولتی مثل دولت اوباما بر سر کار بود و آمریکا از برجام خارج نمی‌شد، ایران می‌توانست نقش بیشتری در منطقه علی‌رغم نارضایتی عربستان داشته باشد. در حال حاضر، ایران و قطر صرفاً برخی حرکت‌های تاکتیکی برای نزدیک شدن به یکدیگر دارند، اما از این سطح، فراتر نمی‌روند.